

Marian Gucwa

Wizerunki Władysława Jagiełły w zbiorach Działu Rycin MNKI

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 26, 408-412

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

syna jednego z najwybitniejszych polskich grafików określanego mianem *Czarodzieja ryłca*. Stefan Mrożewski zdobył sobie uznanie w okresie międzywojennym jako wszechstronny grafik, twórca m.in. wielu cykli ilustracyjnych do dzieł światowej i polskiej literatury, po wojnie kontynuował bogatą działalność artystyczną na emigracji.

Klocki są wykonane w technice drzeworytu sztorcowego, dla którego właściwym środkiem wyrazu pozostaje biała linia na ciemnym tle, uzyskana przy pomocy ryłca i noża graficznego. Po pokryciu farbą drukarską, z wypukłych i gładkich części lica przenoszona jest na papier, natomiast kształty zagłębionych w drewnie linii i płaszczyzn pozostają nieodbite, zostawiając ślad w naturalnym kolorze papieru. Wśród prac Stefana Mrożewskiego poświęconych tematyce religijnej znajduje się wizerunek Polonii, kobiecej personifikacji Polski. Scena główna opiera się na trójkącie, którego podstawę stanowi szeroko rozłożony płaszcz podtrzymywany przez Matkę Bożą, wyznaczającą wierzchołek kompozycji. Na nim leży Dzieciątko otoczone aureolą, a obok niego orzeł w koronie. Polonia ukazana na pierwszym planie, stoi na płaszczu z rękoma złożonymi w geście modlitwy, zwrócona w stronę Matki Bożej. W centrum tego układu gwiazda z długimi promieniami światła, wskazuje miejsce narodzenia Chrystusa. Postać Polonii zgodnie z tradycją to młoda kobieta w królewskich szatach z koroną na głowie. Scena główna poprzez symbolikę płaszcza wyraża obecną w dziejach narodu opiekę Matki Boskiej. To ona chroni Polskę przed zagrożeniami, ukazanymi tu w postaci kawalkady jeźdźców, w sposób nawiązujący bezpośrednio do wizji Dürera z cyklu Apokalipsa. Na ich czele pędzi kościotrup z podniesioną do góry kosą, siedzący na szkielecie zwierzęcia przypominającego osła. Za nim dwaj jeźdźcy na zwierzętach wyciągających z przemęczenia języki: nagi, otyły Mussolini z pękiem różg liktorskich w ręce, oraz cesarz Hirohito z zakrzywionym mieczem. Z tyłu w pościgu trójka jeźdźców na koniach, z godłami na piersiach: Wielkiej Brytanii, Rosji i Stanów Zjednoczonych.

Podobne satyryczne wizerunki przywódców faszystowskich spotykamy w innych drzeworytach wykonanych przez Stefana Mrożewskiego w czasie wojny. W katalogu wystawy zorganizowanej przez Bibliotekę Narodową w 2004 roku opublikowano dwie takie prace: *Hitler i śmierć* z 1942 r., kat. 268; *Satyra na Oś* (Hitler, Mussolini, Hirohito) z 1944 roku, kat. 296.

Marian Gucwa

WIZERUNKI WŁADYSŁAWA JAGIEŁŁY W ZBIORACH DZIAŁU RYCIN MNKI

Portrety królów polskich i książąt polskich „Series chronologica Ducum et Regum Polonorum a Lacho I. ad Augustum II”

Miedzioryt

Papier, 60,9 x 43,8 cm

Autor, Benoit Farjat (zm. 1720)

Wydawca, Domenicus de Rubeis

Edycja druga, Rzym po 1764

MNKi /GR/100

Il. 1, Portrety królów polskich i książąt polskich „Series chronologica Ducum et Regum Polonorum a Lacho I. ad Augustum II”.

Poczet władców polskich wydany w Rzymie w 1702 roku, legendy w języku łacińskim opracował na podstawie polskich kronik Antonio Barbei. Poczet obejmował wizerunki książąt i królów od Leszka I do Augusta II. W kolejnej edycji zachowano pierwotny tytuł, mimo dodania dwóch późniejszych królów Augusta III i Stanisława Augusta. Dział Rycin Muzeum Narodowego w Kielcach posiada sześć tablic z tego późniejszego wydania liczącego łącznie siedem tablic opublikowanych w całości przez Bibliotekę Narodową w Warszawie. Wszystkie wizerunki oznaczone są numerem porządkowym.

Portret Władysława Jagiełły zajmuje 36 miejsce, umieszczony jest w medalionie otoczonym kartuszem, obejmującym od dołu tekst legendy. Króla pokazano w popiersiu z głową lekko zwróconą w prawo, ubrany w futrzaną szubę (widoczny tylko kołnierz). Głowę wieńczy głęboko osadzona na czole korona. Po bokach opadają pukle lekko falujących włosów. Twarz podłużna zakończona trójkątnie, okryta krótkim zarostem z opadającymi długimi wąsami. Autor nadał portretowanej osobie dostojny i zarazem pogodny wyraz twarzy, jej rysy noszą cechy indywidualne, choć wyraźnie zaznaczono podobieństwo z przedstawionymi obok synami: Władysławem Warneńczykiem i Kazimierzem Jagiellończykiem.

Graficzny portret króla Władysława Jagiełły odbiega od – funkcjonującego na przestrzeni kilku stuleci – typu ikonograficznego opartego na wzorze, jakim była rzeźba z jego nagrobka w katedrze wawelskiej, zgodnie z opiniami współczesnych miała odtwarzać rzeczywisty wygląd zmarłego. W późniejszych przedstawieniach malarskich nawiązywano do kształtu głowy z wysokim czołem oraz rysów gładkiej twarzy pozbawionej zarostu. Poza nagrobkiem z katedry wawelskiej, drugim źródłem ikonograficznym, była postać króla na fresku z kaplicy św. Trójcy na zamku w Lublinie, wykonane przez artystów bizantyjskich na początku XV wieku.

Graficzny portret Władysława Jagiełły z twarzą okrytą brodą i włosami przypomina wizerunek z pieczęci majestatowej króla – jak wskazała na to w swoim artykule Janina Ruszczyćówna. Źródłem inspiracji mógł być widok pieczęci zamieszczony w Kronice polskiej Marcina Bielskiego wydanej w Krakowie w 1597. Władca siedzi na tronie otoczony herbami ziem podtrzymywanych przez anioły. Drzeworyt zamieszczony w kronice różni się od zachowanych odcisków oryginalnej pieczęci układem dłoni trzymającej jabłko królewskie.

*Wladislas Jagellon Grand duc
de Lithuanie Roi des Polonais*
Staloryt

Papier, 26 x 17,5 cm

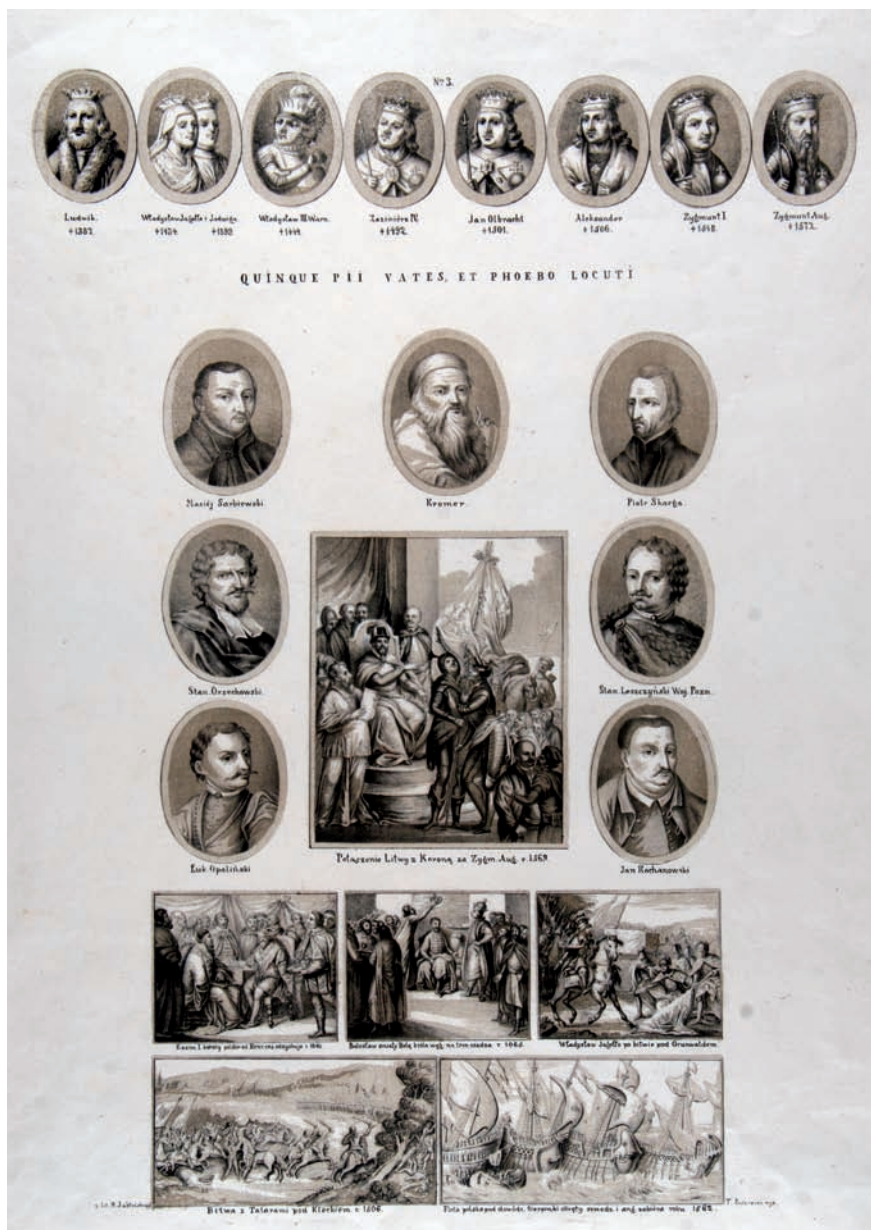
Autor, Antoni Oleszczyński (1794-1879(?), Leonard Chodźko, *La Pologne, historique, litteraire, monumentale et pittoresque*, t. 2, Paris 1837-1838, (wyd: Bureau Central)

MNKi/GR/1354

Il. 2, Władysław Jagiełło.

Wizerunek pochodzi z drugiego tomu (s. 48) znanego wydawnictwa Leonarda Chodźki, do którego ilustracje wykonał Antoni Oleszczyński. Wznawiana kilkakrotnie, napisana w języku francuskim i bogato ilustrowana książka przedstawiała historię Polski i jej kulturę. Jagiełło ukazany w pełnej postaci stoi na tle tronu, ubrany w zbroję, wsparty jedną ręką na mieczu, okryty charakterystycznym płaszczem, nakładanym od góry, tworzącym z tyłu obfite draperie. Zwróconą w prawo głowę wieńczy korona, spod której opadają długie proste włosy. Podłużną twarz okrywa broda i długie opadające włosy. W ikonografii króla nie spotykamy podobnych przedstawień zdominowanych przez symbolikę rycerską, zazwyczaj oprócz miecza trzyma inne akcesoria władzy np. jabłko czy berło. Z jego wcześniejszymi wizualizacjami łączy się natomiast forma płaszcza naśladowującego krojem antyczną penulę, którą stanowił płat tkaniny z otworem na głowę. W tym przypadku zniekształcono go „barokowymi” draperiami. Po raz pierwszy w podobnym stroju przedstawili króla artyści bizantyjscy na wspomnianych malowidłach z kaplicy św. Trójcy na zamku w Lublinie. Twarz władcy odbiega od utrwalonego w sztuce typu wywodzącego się od nagrobka w katedrze wawelskiej, przypomina raczej ten z pieczęci majestatowej. Znajomość tego zabytku przez Antoniego Oleszczyńskiego potwierdzają wykonane przez niego realistycznie staloryty odtwarzające odcisk pieczęci z Biblioteki Narodowej w Warszawie: G 14064, G.14094, 1825-1850.

Il. 3, Portrety i sceny historyczne.

Portrety i sceny historyczne
 Litografia
 Papier, 67,6 x 52,0 cm
 Autor, Teofil Żychowicz
 Lwów 1853-1858
 MNKi/GR/2747

Obiekt należy do zespołu 16 litografii wykonanych w lwowskim zakładzie Marcina Jabłońskiego. Wypełniają je sceny historyczne i medaliony z popiersiami królów, królowych oraz innych postaci zasłużonych dla Polski. Portret Władysława Jagiełły zajmuje drugie miejsce od lewej na fryzie biegnącym u góry kompozycji, wyróżnia się wspólnym ujęciem w jednym medalionie wraz z królową Jadwigą. Para królewska z koronami na głowach ukazana jest w prawo, na neutralnym tle.

Na pierwszym planie Jadwiga osłonięta częściowo welonem, w głębi Jagiełło ubrany w zbroję, podobnie jak inni władcy z tego samego fryzu. Mimo małego formatu i schematycznego rysunku można zauważyć, że króla pokazano w młodym wieku z gładką twarzą pozbawioną zarostu. Na tym samym kartonie u dołu w grupie obrazów historycznych znalazła się scena *Władysław Jagiełło po bitwie pod Grunwaldem*. Ukazuje króla w zbroi na koniu, po drugiej stronie grupa pieszych krzyżaków składa przed nim sztandary. Cała scena skopiowana została z ilustracji wykonanej do *Spiewów historycznych* Juliana Ursyna Niemcewicza.

Marian Gucwa

LITERATURA:

Ozdoba-Kosierkiewicz W., *Grafika polska. Katalog zbiorów Muzeum Narodowego w Kielcach*, Kraków 1986.

Porębski M., *Malowane dzieje*, Warszawa, PWN 1962; J. Ruszczyćówna, *Z badań nad ikonografią Władysława Jagiełły i Zygmunta Augusta w: „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie”*, t. 23, Warszawa 1979, s. 211-260.

Kronika polska Marcina Bielskiego przez Joachima Bielskiego syna jego wydana, Kraków 1597.

Katalog portretów osobistości polskich i obcych w Polsce działających. t. 5, T-Ż; Suplementy, oprac. Widacka H., Żendara A., pod red. Widackiej H., Warszawa 1995.

Katalog portretów osobistości polskich i obcych w Polsce działających. t. 7, P-Ź: Ilustracje [t. oprac. Widacka H.], Warszawa 1999.

Katalog portretów zbiorowych osobistości polskich i obcych w Polsce działających. t. 8 [t. oprac. Widacka H.], Warszawa 1997.